

Docentenhandleiding bij 'De Terugkeer'

Inleiding

'DE TERUGKEER'

In de strip staat de periode 1940-1949 centraal. Planterszoon Bas keert op latere leeftijd met zijn nicht Maureen terug naar zijn geboorteland Indonesië. Daar hoopt hij een spoor te vinden van Soerati, zijn eerste liefde. Onderweg vertelt hij Maureen over de koloniale tijd, over de Japanse bezetting, over zijn leven in de kampen en over zijn rol in de politionele acties. In zijn ouderlijk huis ontmoet Bas zijn Indonesische jeugdvriend en latere vijand Amir, uit wiens mond hij de andere kant van de geschiedenis hoort.

De hoofdpersonen vertegenwoordigen drie perspectieven op de geschiedenis van Nederlands-Indië en Indonesië: dat van de Indonesiërs, dat van de blanke Nederlanders en dat van de Indische Nederlanders. Uit het levensverhaal van Bas en Amir komt naar voren hoe ingrijpend de koloniale tijd, de oorlog en de onafhankelijkheidsstrijd het leven van miljoenen mensen hebben veranderd en welke invloed die geschiedenis vandaag de dag nog heeft.

GEBRUIKTE BRONNEN

Achter in het stripboek staan historische bronnen (persoonlijke verhalen en illustraties), achtergrondinformatie, een overzicht van relevante sites, een wereldkaart en een kaart van Indonesië.

DOCENTENWEBSITE

Op de website voor docenten – www.deterugkeer.nl – staat onder meer bestelinformatie en zijn alle werkbladen als pdf te downloaden, zodat ze makkelijk te printen zijn.

www.deterugkeer.nl

LESMATERIAAL

De lessenserie bestaat uit zes lessen over de vijf delen van het stripverhaal, met in de zesde les een terugblik. Voor de leerlingen is er bij de lessen 1 t/m 5 een werkblad. Daarnaast gebruiken ze de tijdlijn en de instructie bij groepsopdrachten.

OPBOUW PER LES

- Intro en terughalen informatie van de vorige les (10 min.)
- Lezen in de strip (15-20 min.)
- Werkblad invullen door de leerlingen en groepsopdrachten maken (10-15 min.)
- Korte presentatie van de opdrachten (10-15 min.)
- Optioneel: huiswerk

GROEPSOPDRACHTEN

Vanaf les 2 vormen de groepsopdrachten een vast onderdeel van de les. De leerlingen werken in vaste groepjes om beurten aan een ander product, zoals een quiz, een woordspel/puzzel, een rollenspel, een reclame voor een droomreis of een muurkrant. Door het roulatiesysteem verwerken de leerlingen steeds op een andere manier de informatie uit de strip. Het werkblad groepsopdrachten geeft uitleg over de verschillende werkvormen.

KERNDOEL 37

Aandacht voor de oorlog in Azië en voor de geschiedenis van Nederlands-Indië sluit aan bij kerndoel 37 voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs, zoals geformuleerd door het ministerie van OCW. De tijdvakken 8, 9 en 10 betreffen het moderne imperialisme, de nationalistische bewegingen in de koloniën, het streven naar onafhankelijkheid en de naoorlogse pluriformiteit van de samenleving.

GEBOEID LEZEN, PLEZIERIG LEREN

Stripverhalen blijken een succesvol educatief medium. Twee eerdere strips over de Tweede Wereldoorlog, 'De Ontdekking' (over Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog) en 'De Zoektocht' (over de Holocaust), hebben grote groepen jongeren aangesproken. Leerlingen werden geprikkeld om zich te verdiepen in de gevolgen van de 'grote' geschiedenis op het leven van verschillende personen, en in de keuzes waarvoor zij zich door de oorlog geplaatst zagen. In deze derde strip, 'De Terugkeer', staat de geschiedenis van Nederlands-Indië centraal. Hiermee is de drieluik van stripboeken over de Tweede Wereldoorlog compleet. Het lesmateriaal bij de strip is voor leerlingen van klas 2 en 3 van vmbo en havo/vwo.

KENNIS OVER NEDERLANDS-INDIË

Nederlandse jongeren weten weinig of niets over de vroegere kolonie Nederlands-Indië, over de Tweede Wereldoorlog in Zuidoost-Azië en de dekolonisatie na 1945. Dit blijkt uit de Nationale Vrijheidsonderzoeken van 2006, 2007 en 2009, die zijn uitgevoerd in opdracht van het Nationaal Comité 4 en 5 mei (zie www.4en5mei.nl). Toch is kennis over deze periode uit de vaderlandse geschiedenis van actueel belang. Als gevolg van de onafhankelijkheidsstrijd emigreerden ruim 300.000 Indische Nederlanders tussen 1950 en 1965 naar Nederland. Talloze andere Nederlanders hebben in hun familie of vriendenkring (nakomelingen van) voormalige Indiëgangers en militairen die betrokken waren bij de zogenaamde politionele acties. Hun verhalen en trauma's, die vaak tot in de derde generatie voelbaar zijn, mogen niet worden vergeten.

LES	STRIPBOEK	PERIODE	ONDERWERPEN
1	pagina 6-13	1602-1940	Koloniale tijd, crisisjaren, nationalisme
2	pagina 14-19	1940-1942	Oorlogsdreiging
3	pagina 20-33	1942-1945	De Japanse bezetting
4	pagina 34-49	1945-1949	Einde Japanse bezetting, Bersiap-periode, onafhankelijkheidsstrijd/politionele acties
5	pagina 50-62	Heden	De oorlogsjaren vanuit Indonesisch perspectief
6			Presentaties werkstukken

DOELEN**Na afloop van de lessen-serie kunnen de leerlingen:**

- op een wereldkaart aangeven waar Indonesië ligt en waar het stripverhaal zich afspeelt (o.a. Java, Jakarta, Sumatra, Suezkanaal, Birma-spoorweg, Japan);
- de namen van minstens drie Indonesische eilanden noemen;
- de belangrijkste gebeurtenissen in de tijd plaatsen (koloniale tijd, crisis, Tweede Wereldoorlog en de oorlogsdreiging, de aanval op Pearl Harbor, Japanse bezetting, Bersiap-periode, onafhankelijkheidsstrijd/politionele acties, repatriëring);
- uitleggen waarom honderdduizenden Nederlanders roots hebben in Nederlands-Indië;
- de bronnen noemen van historische afbeeldingen over de geschiedenis van Indonesië;
- reflecteren op de positie van Indische Nederlanders in Nederland en algemeen reflecteren op het leven in twee culturen.

Havo/vwo-leerlingen kunnen bovendien:

- uitleggen wat de Bersiap-periode inhield;
- reflecteren op de toelaatbaarheid van oorlogshandelingen (gebruik atoomwapens).

Leerlingen kunnen met voorbeelden duidelijk maken:

- dat de genoemde perioden verschillende consequenties hadden voor Indonesiërs, Indische Nederlanders en blanke Nederlanders;
- dat deze groepen verschillende posities innamen en waarom er verschillen in opvattingen waren over de onafhankelijkheidsstrijd of 'politionele acties';
- hoe omstandigheden, ervaringen en afkomst het leven en denken van de verschillende bevolkingsgroepen beïnvloedden;
- op welke wijze ervaringen van toen een rol spelen in het leven van mensen nu (1e, 2e, 3e generaties), zowel in Nederland als in Indonesië;
- wat migratie kan betekenen voor iemands persoonlijke leven.

De leerlingen geven blijk van inleving, verwerking en reflectie:

- door de belangrijkste punten uit de leerstof te halen;
- door vragen te formuleren die de leerstof bij hen oproepen;
- door deel te nemen aan een rollenspel over de ervaringen/dilemma's van Nederlanders en Indonesiërs;
- door een discussie te voeren vanuit verschillende perspectieven;
- door te reflecteren op de informatie en op het samenwerkingsproces.

LES 1

Koloniale tijd, crisisjaren, nationalisme

'De Terugkeer' pagina 6-13

ALTERNATIEF

Een goede introductie op de lessenserie is ook de serie '13 in de oorlog', aflevering 11: 'Indië', (20 minuten)

U kunt ter introductie bijvoorbeeld de eerste 3½ minuut van deze film afspelen. Dit deel behandelt de koloniale tijd tot aan de Duitse bezetting van Nederland en de oorlogsdreiging in Nederlands-Indië van de kant van Japan. De geschiedenis wordt afgewisseld met het verhaal van een Nederlandse jongen die tegen de zin van zijn ouders bevriend is met het Indonesische dienstmeisje.

<http://13indeoorlog.nps.nl>

1 – INTRO

Suggesties voor vragen

- Welke gedachten en beelden of smaken roept Indonesië bij je op?
- Wat weet je van Indonesië?
- Waarom is het land een populaire vakantiebestemming?
- Kan iemand de omtrek van Indonesië aanwijzen op de kaart?
- Hoe groot/hoeveel keer Nederland is Indonesië? (Indonesië is bijna zestig keer zo groot als Nederland. Het rijk bestaat uit eilanden, de kustlijn is 38.000 km, bijna net zo lang als de omtrek van de aarde.)
- Waarom zijn er in Nederland veel Indonesische restaurants, en in Duitsland en België nauwelijks?
- Ken je mensen die een speciale band hebben met Indonesië? Heb je van hen al iets over (de geschiedenis van) Indonesië gehoord?
- Wat weet je al van de oorlogsperiode in Indonesië in de vorige eeuw?

2 – STRIP LEZEN

Pagina 6-13

Introduceer de strip. Bekijk samen met de leerlingen de eerste pagina's. Laat de leerlingen zoeken naar Indonesische invloeden in het huis van Maureen. Wijs bijvoorbeeld op de wajangpop.

3 – KLASSIKAAL ROLLENSPEL

Inleving bevolkingsgroepen

In een klassikale setting kunt u de koloniale verhoudingen rond 1940 duidelijk maken: 60.000 Europeanen op 68 miljoen Indonesiërs (dus minder dan 1:1000) en ongeveer 180.000 Indische Nederlanders (zie p.68). Hoe zou de getalsonmatige verhouding in de klas en op school zijn?

Blik met de klas terug op de gelezen pagina's voordat u het klassikale rollenspel doet. Suggesties voor vragen:

- Over welke periode gaat dit deel?
- In welk deel van Indonesië speelt het zich af?
- Wat vond je opvallend? Nieuw? Vreemd?

Verdeel de klas in drieën: Indonesiërs, Nederlanders en Indische Nederlanders. Laat de leerlingen uit iedere groep vertellen:

- Welke kleding zou je toen (rond 1940) hebben gedragen?
- Hoe was je houding ten opzichte van de andere groepen?
- Wat zei je, wat dacht je?

4 – WERKBLAD 1

De leerlingen maken werkblad 1, individueel en in tweetallen.

5 – AFSLUITING

Bespreek de tweetalopdracht 'Verboden vriendschap': de vriendschap was moeilijk door de koloniale verhoudingen, de crisisjaren zetten de etnische verhoudingen op scherp.

**TIJDEN
PLAATSEN
PERSONEN
BEGRIPPEN**

HUISWERK LES 1

De leerlingen maken thuis de huiswerkopdrachten van werkblad 1 over een reis naar Indonesië. De resultaten worden verwerkt in de groepsopdracht 'Droomreis' in de volgende lessen.

Tijden

1602-1942

– Koloniale tijd

Jaren dertig

– Crisistijd

Plaatsen

Indonesië

Java

Jakarta

Belangrijke personen

Soekarno

Begrippen

Kolonie

Kampong

Nationalisme

Inlander

Indische Nederlander

Plantage

ACTIVITEIT	TIJD	WERKVORM	NODIG
1 Intro <ul style="list-style-type: none"> Eventueel film: 13indeoorlog.nps.nl (eerste 3½ min. afl. 11, 'Indië') 	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Wereldkaart/kaart Indonesië Flaps en stiften Reisgidsen/boeken over Indonesië Variant met film: beamer
2 Strip lezen <ul style="list-style-type: none"> Pagina 6-13 	10 min.	Individueel	<ul style="list-style-type: none"> Stripboeken
3 Rollenspel	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Eventueel toneelattributen
4 Werkblad 1	15 min.	Individueel/ tweetallen	<ul style="list-style-type: none"> Kopieën in leerlingenaantal van: <ul style="list-style-type: none"> - Werkblad 1 - Werkblad tijdlijn Bewaarmapjes
5 Afsluiting en huiswerkinstructie	5 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Huiswerkopdrachten werkblad 1

LES 2

Oorlogsdreiging

'De Terugkeer' pagina 14-19

1 – INTRO

Besteed aandacht aan de kaart van Indonesië, waarbij u ook de eerste huiswerkopdracht kunt bespreken.

- Is duidelijk wat het kolonialisme inhield?
- Hoe lang is Nederlands-Indië een Nederlandse kolonie geweest?
- Waarom was die kolonie voor Nederland zo waardevol? (Zie ook de bronnen achter in de strip).
- Refereer ook aan de spanningen door de crisis en aan het nationalisme. Verwijs naar de strip, pagina 7, onderste reeks, middelste plaatje: 'verschrikkelijke dingen'. Hebben de leerlingen een idee van wat er gebeurde? Kennen ze het begrip "jappenkamp"?

2 – STRIP LEZEN

Pagina 14-19

Terwijl de leerlingen lezen, kunt u de werkbladen van les 1 doorkijken.

3 – UITLEG GROEPS-OPDRACHTEN

Verdeel de klas in 6 groepen van ongeveer 4 leerlingen. Geef elke groep een nummer van 1 tot en met 6. De leerlingen blijven alle lessen in hetzelfde groepje werken. Groep 1 begint bij opdracht 1: **Muurkrant maken**. Groep 2 doet opdracht 2: **Bronnenposter maken**. Groep 3 doet opdracht 3: **Quiz maken**. Groep 4 doet opdracht 4: **Rollenspel**. Groep 5 doet opdracht 5: **Woordspel/puzzel maken**. Groep 6 doet opdracht 6: **Droomreis**.

De volgende les schuift iedere groep één cijfer op. Dus groep 1 gaat naar opdracht 2; groep 2 doet opdracht 3, enzovoort; groep 6 doet opdracht 1.

4 – WERKBLAD 2 EN GROEPSOPDRACHTEN

De leerlingen maken de individuele opdrachten op werkblad 2.

Spiekbriefje

Op het 'spiekbriefje' schrijven de leerlingen alles op wat ze belangrijk vinden om te onthouden, wat ze interessant vonden en welke vragen ze nog hebben.

Groepsopdrachten

De groepjes leerlingen gaan zelfstandig aan het werk met behulp van het werkblad groepsopdrachten.

**TIJDEN
PLAATSEN
PERSONEN
BEGRIPPEN**

5 – ROLLENSPEL

'Verboden vriendschap'

Laat het groepje hun rollenspel over 'verboden vriendschap' opvoeren. Vraag na afloop aan de leerlingen wat zij vonden van het einde van de vriendschap tussen Amir en Bas. Zouden zij naar hun vader luisteren als ze Amir of Bas waren?

(Zie ook werkblad 1, opdracht 5)

ROLLENSPEL

De leerlingen spelen een situatie of dilemma. Aan het eind van de les voeren ze hun rollenspel op. Komt u in tijdnood, dan kunt u de toneelstukjes ook opsparen voor de afsluitende les.

De rollenspelgroep heeft de meeste tijd en begeleiding nodig. Laat de leerlingen de individuele opdrachten op werkblad 2 overslaan en ga meteen met hen aan het werk.

→ Bespreek de tips voor het rollenspel op het werkblad groepsopdrachten.

→ Vraag de leerlingen eerst naar de meest extreme tegenovergestelde keuzemogelijkheden.

→ Wat deden de hoofdpersonen?

→ Waarom denk je dat ze daarvoor kozen?

→ Stimuleer de leerlingen om het scenario kort uit te schrijven.

→ De leerlingen schrijven de naam van hun personage op een grote sticker en plakken die op als ze gaan spelen.

→ Zorg eventueel voor attributen.

Tijden

Mei 1940

– Duitse bezetting Nederland
7 december 1941

– Japan vernietigt de Amerikaanse vloot bij Pearl Harbor
Begin 1942

– Japanse oorlogsdreiging, slag in de Javazee

Plaatsen

Japan

'Indochina'

Pearl Harbor (Hawaiï)

Javazee

Begrippen

KNIL

NSB

Boycot

Capitulatie

ACTIVITEIT	TIJD	WERKVORM	NODIG
1 Intro <ul style="list-style-type: none"> • Terughalen inhoud strip; • Innemen werkblad 1 	5 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> • Kaart Indonesië • Wereldkaart (Pearl Harbor) • Reisgidsen en boeken over Indonesië
2 Strip lezen <ul style="list-style-type: none"> • Pagina 14-19 • Werkbladen 1 nakijken en teruggeven 	10 min.	Individueel	<ul style="list-style-type: none"> • Stripboeken
3 Uitleg groepsopdrachten	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> • Kopieën in leerlingenaantal van: <ul style="list-style-type: none"> - Werkblad groepsopdrachten - Werkblad 2
4 Werkblad 2 Werkblad groepsopdrachten	15 min.	Individueel/ groepjes	<ul style="list-style-type: none"> • (Computerlokaal) • Dikke stiften, A3'tjes en A4'tjes
5 Rollenspel 'Verboden vriendschap'	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> • Stickers voor naamkaartjes • Eventueel toneelattributen

LES 3

De Japanse bezetting

*'De Terugkeer' pagina 20-33***1 – INTRO
MET PRESENTATIES**

Start deze les met de resultaten van de werkgroepjes 1 en 2: de Muurkrant en de Bronnenposter. Laat leerlingen zelf hun tentoonstellingswerk presenteren. Aan de hand van hun werk licht u de belangrijkste punten uit de vorige les toe. Nodig ook een leerling van het groepje 'Droomreis' uit het affiche te presenteren.

Laat de leerlingen hun producten bewaren voor de laatste les.

2 – STRIP LEZEN**Pagina 20-33**

Terwijl leerlingen pagina 20-33 van de strip lezen, kunt u de werkbladen van de leerlingen nakijken. Bij teruggave kunt u een aantal vragen van het spiekbrieftje klassikaal behandelen. Vraag sommige leerlingen voor te lezen wat zij verrassend, interessant of gek vonden of noem zelf een paar zaken die u opvielen.

**3 – WERKBLAD 3
EN GROEPSOPDRACHTEN**

De leerlingen maken de individuele opdrachten op werkblad 3 en vullen het 'spiekbrieftje' in.

Groepsopdrachten

Alle groepjes schuiven een cijfer op en maken de volgende groepsopdracht. Moedig de leerlingen aan zo samen te werken dat iedereen aan bod komt en gelijke verantwoordelijkheid neemt. Wijs hen op het onderdeel 'Terugblik werkgroep', waarbij ze noteren hoe de samenwerking verliep en wat beter kan.

4 – ROLLENSPEL**'De Japanse bezetting'**

Leerlingen van het rollenspelgroepje presenteren hun toneelstukje over de invloed van de Japanse bezetting op het leven van Bas, Joyce en Soerati.

Stimuleer de overige leerlingen te reageren door vragen te stellen aan de spelers.

Zij vormen als het ware de tribune in de televisiestudio.

→ Wordt duidelijk hoe verschillend de invloed van de Japanse bezetting was voor ieders leven?

→ En dat dit te maken had met de etniciteit of afkomst van de hoofdpersonen: Indonesiër, Nederlander, Indische Nederlander?

**TIJDEN
PLAATSEN
PERSONEN
BEGRIPPEN**

Tijden

Maart 1942

– Japanse bezetting

6 augustus 1945

– Bombardement op Hiroshima,

9 augustus op Nagasaki

15 augustus 1945

– Japan capituleert

Plaatsen

Hiroshima

Nagasaki

Personen

President Truman

Begrippen

Interneren

Rantsoen

Propaganda

Gaarkeuken

ACTIVITEIT	TIJD	WERKVORM	NODIG
1 Intro met presentaties <ul style="list-style-type: none"> • Opdracht 1 en 2 groepsopdrachten • Opdracht 6 • Innemen werkbladen 2 	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> • Kaart Indonesië • Wereldkaart (Pearl Harbor) • Reisgidsen en boeken over Indonesië • Eventueel beamer voor presentatie opdracht 2 Powerpoint
2 Strip lezen <ul style="list-style-type: none"> • Pagina 20-33 • Werkbladen 2 nakijken en teruggeven 	20 min.	Individueel	<ul style="list-style-type: none"> • Stripboeken
3 Werkblad 3 Werkblad groepsopdrachten	10 min.	Individueel/ groepjes	<ul style="list-style-type: none"> • Kopieën in leerlingenaantal van: <ul style="list-style-type: none"> - Werkblad groepsopdrachten - Werkblad 3 • Dikke stiften, A3'tjes en A4'tjes • (Computerlokaal)
4 Rollenspel 'De Japanse bezetting'	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> • Stickers voor naamkaartjes • Eventueel toneelattributen

LES 4

Einde Japanse bezetting, Bersiap-periode, onafhan

*'De Terugkeer' pagina 34-49***1 – INTRO
MET PRESENTATIES**

De groepjes presenteren hun Muurkrant en Bronnenposter, waardoor de belangrijkste punten uit de vorige les herhaald worden. Een leerling uit het groepje 'Droomreis' presenteert het affiche.

2 – STRIP LEZEN**Pagina 34-49**

Terwijl leerlingen in de strip lezen, kunt u de werkbladen 3 van de leerlingen nakijken. Deel ze weer uit en vertel eventueel kort wat u is opgevallen.

**3 – WERKBLAD 4
EN GROEPSOPDRACHTEN**

Als er te weinig tijd is, maken de leerlingen de individuele opdrachten als huiswerk.

Groepsopdrachten

De leerlingen schuiven een cijfer op en maken de bijbehorende opdracht.

Opdracht 3: Tante Jo

'Deze opdracht nodigt uit tot discussie over migratie in het algemeen of, zoals u het ook kunt noemen, leven in meer culturen.

- Blijf je niet altijd met één been in je geboorteland staan?
- Wat betekent dat: leven in twee vaderlanden?
- U kunt de leerlingen eerst in hun groepje laten brainstormen over de voor- en nadelen.
- Sluit af met de vraag welke voor- en nadelen volgens de leerlingen ook golden voor Jo.

4 – ROLLENSPEL**'Soerati zegt nee'**

De leerlingen spelen twee korte rollenspellen: een gesprek van Soerati met een vriendin en een gesprek van Soerati met Bas.

Aandachtspunten:

- Wordt in het rollenspel duidelijk dat Bas politiek gezien aan de 'andere kant' stond?
- Komen de politieke tegenstellingen uit de verf?
- Kunnen de leerlingen een voorbeeld geven van een vriendschap of relatie tussen mensen met verschillende culturele achtergronden of politieke opvattingen?

kelijkheidsstrijd/politionele acties

TIJDEN
PLAATSEN
PERSONEN
BEGRIPPEN

HUISWERK LES 4

Geef de opdracht over het Indonesische restaurant mee als huiswerk.

Tijden

17 augustus 1945

– Soekarno roept de onafhankelijkheid van Indonesië uit
September 1945-maart 1946
– Bersiap-periode; de eerste Nederlanders verlaten Nederlands-Indië

1947-1949

– Politionele acties/onafhankelijkheidsstrijd

27 december 1949

– Nederland draagt de soevereiniteit over aan Indonesië; einde onafhankelijkheidsstrijd 1949

– De eerste Indische Nederlanders verlaten Indonesië

Plaatsen

Batavia

Bandoeng

Sumatra (Pakan Baroe-spoorweg)

Jakarta

Birmaspoorweg

Japan

Begrippen

Extremisten/radicalen

Pemoeda's

Guerrilla

Republiek

Soevereiniteit

Politionele actie

Krijgsgevangenen

Pelotonscommandant

ACTIVITEIT	TIJD	WERKVORM	NODIG
1 Intro met presentaties <ul style="list-style-type: none"> Opdracht 1 en 2 van groepsopdrachten en eventueel opdracht 6 Werkbladen 3 innemen 	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Kaart Indonesië Reisgidsen en boeken over Indonesië Eventueel beamer
2 Strip lezen <ul style="list-style-type: none"> Pagina 34-49 Werkbladen 3 nakijken en teruggeven 	20 min.	Individueel	<ul style="list-style-type: none"> Stripboeken
3 Werkblad 4 Werkblad groepsopdrachten	10 min.	Individueel/ groepjes	<ul style="list-style-type: none"> Kopieën in leerlingenaantal van: <ul style="list-style-type: none"> - Werkblad groepsopdrachten - Werkblad 4 Dikke stiften, A3'tjes en A4'tjes (Computerlokaal)
4 Rollenspel 'Soerati zegt nee'	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Stickers voor naamkaartjes Eventueel toneelattributen
Huiswerkinstructie	Optioneel	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Werkblad 4

LES 5

De oorlogsjaren vanuit Indonesisch perspectief

*'De Terugkeer' pagina 50-62***1 – INTRO
MET PRESENTATIES**

Start deze les weer met de presentaties van de Muurkrant, de Bronnenposter en het affiche 'Droomreis'. Besteed kort aandacht aan het huiswerk over Indonesische gerechten.

2 – STRIP LEZEN**Pagina 50-62**

Terwijl de leerlingen in de strip lezen, kunt u de werkbladen en de 'spiekbriefjes' nakijken. Verzamel opmerkelijke antwoorden of ervaringen voor de discussie aan het einde van de les.

**3 – WERKBLAD 5
EN GROEPSOPDRACHTEN**

De leerlingen maken de vragen en vullen het spiekbriefje in.

Groepsopdrachten**Instructie woordspel**

De leerlingen maken dit keer geen woordspel, maar verzamelen de woordspelen van de eerdere groepjes. Die zetten ze op grote vellen en hangen deze op in de klas.

De leerlingen kiezen een emoticon voor de samenwerking in het groepje.

4 – ROLLENSPEL**'Memories'**

Door één gebeurtenis kan je hele leven drastisch veranderen. Daarover gaat 'Memories'. In het rollenspel gaat Bas met zijn dochter Tijah uit eten om bij te praten. Amir en Maureen zijn er ook bij. Het gesprek gaat over ieders jeugd. Nodig de overige leerlingen uit zich 'te scharen' achter een van de vier rollen. Dus verdeel de klas in 'Maureen', 'Bas', 'Tijah' (de dochter van Bas) en 'Amir'.

Valt het spel stil en hebben leerlingen een suggestie voor een vraag of reactie voor hun acteur, dan kunnen zij influisteren of achter desbetreffende acteur gaan staan en het even overnemen.

**TIJDEN
PLAATSSEN
PERSONEN
BEGRIPPEN**

Personen

Soekarno
Jan Pieterszoon Coen

Begrippen

Bersiap
Sambal goreng telor

ACTIVITEIT	TIJD	WERKVORM	NODIG
1 Intro met presentaties <ul style="list-style-type: none"> • Opdracht 1 en 2 van groepsopdrachten en eventueel opdracht 6 • Werkbladen 4 innemen 	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> • Kaart Indonesië • Reisgidsen en boeken over Indonesië • Eventueel beamer
2 Strip lezen <ul style="list-style-type: none"> • Pagina 50-62 • Werkblad 4 nakijken en teruggeven 	15 min.	Individueel	<ul style="list-style-type: none"> • Stripboeken
3 Werkblad 5 Werkblad groepsopdrachten	10 min.	Individueel/ groepjes	<ul style="list-style-type: none"> • Kopieën in leerlingenaantal van: <ul style="list-style-type: none"> - Werkblad groepsopdrachten - Werkblad 5 • Dikke stiften, A3'tjes en A4'tjes • (Computerlokaal)
4 Rollenspel 'Memories'	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> • Stickers voor naamkaartjes • Eventueel toneelattributen
Huiswerkinstructie	Optioneel	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> • Werkblad 5

LES 6

Afsluiting

1 – INTRO MET PRESENTATIES

De groepjes presenteren hun Muurkrant, Bronnenposter en het affiche 'Droomreis'.

De andere leerlingen hangen ook hun eerdere producten aan de wand.

2 – WERKBLADEN NAKIJKEN

De leerlingen kijken hun eigen werkbladen na. Moedig de leerlingen aan om alles wat ze fout hadden op hun spiekbriefje te noteren.

Spiekbriefjes bespreken

Vraag enkele leerlingen wat zij hebben ingevuld bij wat ze het belangrijkste of interessantst vonden.

3 – TENTOONSTELLINGEN BEKIJKEN

De leerlingen bekijken de Muurkranten, Bronnenposters, affiches van droomreizen.

Woordspelen en puzzels oplossen

Het groepje dat de flappen met woordspelen heeft opgehangen, laat de leerlingen in groepjes de woordspelen oplossen.

4 – QUIZ

De leerlingen zitten in hun eigen groepje en hebben de quizvragen van hun groepje klaarliggen of bij u ingeleverd. U bent de quizmaster en houdt de scores bij. Op iedere vraag van groep 1 mag groep 2 het

eerst antwoorden. Is het antwoord onjuist, dan mag groep 3 antwoorden enzovoort. Is het antwoord juist, dan mag groep 2 de volgende vraag ook als eerste beantwoorden. Zo worden alle vier de quizvragen van groep 1 behandeld. Bij de vragen van groep 2 mag groep 3 beginnen en doorgaan tot er een fout is gemaakt.

5 – AFSLUITING

Vraag de leerlingen om terug te kijken naar hun spiekbriefjes.
→ Wat is het belangrijkste wat je in deze lessen hebt geleerd?

U kunt de leerlingen op een later tijdstip de toets laten maken.

ACTIVITEIT	TIJD	WERKVORM	NODIG
1 Intro met presentaties <ul style="list-style-type: none"> Opdracht 1 en 2 van groepsopdrachten en eventueel opdracht 6 	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Kaart Indonesië Wereldkaart Eventueel beamer
2 Werkbladen of spiekbriefjes bespreken	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Werkbladen 1 t/m 5 Antwoordbladen
3 Tentoonstellingen inrichten en bekijken en woordspelen oplossen	10 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Alle Muurkranten Alle Bronnenposters Alle Droomreizen Alle Woordspelen/puzzels op flappen
4 Quiz	15 min.	Klassikaal/ in groepjes	<ul style="list-style-type: none"> Quizblaadjes van de groepjes
5 Afsluiting	5 min.	Klassikaal	<ul style="list-style-type: none"> Spiekbriefjes op de werkbladen 2 t/m 5

WERKBLAD Tijdslijn

Naam

Klas

Indonesië wordt kolonie van Nederland.

mei:
.....
.....

7 december:
.....
.....

Februari
Slag in de Javazee.
Maart
Japan aan de macht in Nederlands-Indië;
einde koloniale periode.

27 december
Nederland draagt de soevereiniteit over aan Indonesië;
einde onafhankelijkheidsstrijd.

19 december 1948-5 januari 1949
Tweede politionele acties.

1949
Eerste Indische Nederlanders verlaten Indonesië.

1948
2000

1947
21 juli-5 augustus
Eerste politionele acties.

1946
Maart
Eerste Nederlandse militairen in Indonesië.

6 en 9 augustus
Atoombommen op Hiroshima en Nagasaki.

15 augustus
Japan geeft zich over.

17 augustus
Soekarno: 'Indonesië is onafhankelijk!'

September 1945-maart 1946
Bersiap-periode: Indonesische jongeren (pemoeda's) strijden voor onafhankelijkheid.

WERKBLAD

Groepsopdrachten (1)

1 MUURKRANT

Je werkt in een groepje. Elke groep heeft een nummer, van 1 tot en met 6. Groep 1 werkt deze les aan opdracht 1. Groep 2 werkt aan opdracht 2 enzovoort. Zet een cirkel om de opdracht die je deze les doet. De volgende les schuif je met je groepje een opdracht op.

Jullie maken elke keer een product voor de rest van de klas. Verdeel de taken, werk goed samen en maak er iets moois van.

Stel je voor dat je verslaggever bent voor een Nederlandse krant in die tijd. Kies uit het deel van de strip dat jullie zojuist gelezen hebben vier gebeurtenissen. Schrijf hierover een stukje van 5 regels en zet er een kop boven.

Lees de stukjes aan elkaar voor. Bespreek of het artikel duidelijk is, en verander je eigen tekst als hij er beter van wordt.

Kijk bij elkaar na of alle woorden goed geschreven zijn.

Verdeel een groot vel (A3) met potlood in vakjes, zodat alle teksten erop kunnen. Schrijf in één vakje jouw artikel en je naam. Gebruik kleuren en zorg ervoor dat jullie muurkrant er aantrekkelijk uitziet.

2 BRONNEN- POSTER

Met internet

Zoek in het 'bronnenboek' de teksten en illustraties die horen bij het deel van de strip dat je zojuist hebt gelezen.

A) Verdeel de pagina's en lees ieder een pagina.

B) Kies een zin die jij belangrijk vindt, en schrijf die op.

C) Zoek samen op het internet bij elke zin een historische foto. Kijk op de sites die in de bronnen genoemd worden.

D) Print de afbeeldingen en plak ze op een groot vel papier (A3). Zet erbij waar en wanneer de foto is gemaakt.

E) Schrijf de gekozen zinnen erbij. Zet bij 'jouw' zin wie hem uitsprak of schreef, en je eigen naam. Gebruik kleur en verschillende lettertypes.

Powerpoint?

Als er een beamer in de klas is, kunnen jullie er ook een Powerpoint-presentatie van maken. Vraag aan je docent of dat kan. Download de afbeeldingen, type de zin erbij die jij koos. Zet er ook bij op welke site je het plaatje gevonden hebt, wanneer het gemaakt is en wat er te zien is.

Zonder internet

Zoek achter in het boek de teksten en illustraties op die horen bij het deel van de strip dat je zojuist hebt gelezen.

A) Kies een zin die jij belangrijk vindt, en schrijf die op.

B) Vertel elkaar waarom je die zin belangrijk vindt.

C) Schrijf de gekozen zinnen op een groot vel (A3). Zet bij 'jouw' zin wie hem uitsprak of schreef, en je eigen naam. Gebruik kleur en verschillende lettertypes.

WERKBLAD

Groepsopdrachten (2)

3 QUIZ

A) Bedenk met je groepje 4 vragen over het deel van de strip dat jullie gelezen hebben. Minstens één vraag moet over een jaartal gaan.

B) Schrijf elke vraag op een half A4'tje. Zet het antwoord erbij en het nummer van je groep.

C) Laat je docent de vragen en antwoorden controleren en lever daarna je quizvragen in. Als er tijd voor is, kan de hele klas meedoen aan de quiz.

4 ROLLENSPEL

Schrijf samen een rollenspel. Oefen daarna jullie rollen op een rustige plek. De opdracht staat op het werkblad bij deze les.

Als er tijd voor is, spelen jullie het rollenspel voor de hele klas.

Tips:

- Denk na over de woorden en lichaamshoudingen die passen bij jouw rol.
- Bespreek waar het gesprek zich afspeelt. Heb je stoelen, een tafel of andere attributen nodig? Zet die dan vooraf klaar.
- Laat ieder een beginzin formuleren. Kies er eentje uit en noteer die.
- Doe hetzelfde voor de eindzin.
- Bedenk samen een gesprek van 2-3 minuten. Ieder noteert wat zijn of haar persoon zegt en doet. Zorg ervoor dat iedereen minstens drie zinnen zegt en dat de verschillen in de rollen duidelijk worden.
- Oefen kort in je groepje. Gebruik je blaadje als spiekbriefje.

5 WOORDSPEL

Kies samen minstens 4 moeilijke woorden uit het deel van de strip dat je zojuist gelezen hebt. Noteer van elk woord de betekenis.

- Bedenk twee aan twee een woordspel met deze woorden.
- Zet het resultaat op een vel A4 en zorg voor een kopie.
- Geef de kopie met de oplossing aan je docent.
- Wissel nu je woordspel uit met het andere tweetal.

Voorbeelden woordspel:

- medeklinkers weglaten, maar wel de betekenis geven (kln = een land overheerst door een andere land);
- alle lettergrepen door elkaar gooien (nieloko);
- een woordzoeker (zie: onlineklas.nl/taal/wordsearchmaker.com);
- een kruiswoordpuzzel (eenvoudig model, van links naar rechts met kolom waarin een woord verschijnt bij juiste invulling);
- een geheimschrift gebruiken (bijvoorbeeld letters aanduiden met cijfers).

Let op!

Als je zojuist het laatste deel uit de strip hebt gelezen, dan verzamelen jullie de woordspelen die de andere groepjes hebben gemaakt, en zetten ze op grote vellen papier. Dan kunnen al je klasgenoten de woordspelen maken.

6 DROOMREIS

A) Verzamel jullie droomreizen naar Indonesië van werkblad 1.

B) Voeg ze samen tot een reis die jullie het liefst zouden willen maken. Kun je niet tot één keus komen, ga dan 'eilandhoppen', van het ene eiland naar het andere.

C) Maak een reclameposter van jullie 'Droomreis'.

Laat op je poster zien:

- welke eilanden jullie willen bezoeken;
- wat je daar kunt zien en doen (denk aan cultuur, natuur en sport).

Heb je nog niet nagedacht over jouw droomreis naar Indonesië? Kijk dan eerst op het internet (www.indonesië.nl of <http://indonesië.startpagina.nl>) of blader in de reisgidsen en boeken in de klas. Doe dan de opdrachten B en C.

WERKBLAD 1A

Koloniale tijd, crisisjaren, nationalisme

'De Terugkeer' pagina 6-13

Naam

Klas

1 DE TIJDLIJN

Kijk op het werkblad tijdlijn en beantwoord de vragen.

A) In maart 1942 viel Japan Nederlands-Indië binnen. Dit betekende het einde van de periode waarin Nederlands-Indië een kolonie van Nederland was. Markeer de koloniale periode op de tijdlijn.

B) Hoe lang was Nederlands-Indië een kolonie van Nederland?

Ongeveer jaar.

C) Bas vertelt over de crisis. In welke jaren was die crisis? Markeer die periode van tien jaar op de tijdlijn.

2 KOLONIE?

Nederlands-Indië was een kolonie van Nederland. Wat hield dat in?

Kruis één antwoord aan.

A) Nederlands-Indië was een populair vakantieoord voor Nederlanders.

B) De Nederlanders waren de baas in Nederlands-Indië en ze profiteerden van de opbrengsten van het land.

C) Nederlands-Indië was een belangrijke handelspartner van Nederland.

D) Nederlands-Indië kreeg ontwikkelingshulp van Nederland.

3 LEIDER VAN DE NATIONALISTEN

A) Vul de naam van deze leider in en schrijf op waar hij voor streed.

Ik,,
strijd voor

B) Was er toen vrijheid van meningsuiting?

Ja Nee

Want

.....

.....

.....

.....

'De Terugkeer' pagina 6-13

Naam

Klas

4 SMS'EN

A) Stel dat Bas jou een sms kon sturen. Wat zou hij volgens jou schrijven over de opmerking van zijn moeder? Gebruik maximaal 10 woorden.

.....

.....

.....

.....

.....

B) Omcirkel het emoticon dat het best bij zijn antwoord past.

5 VERBODEN VRIENDSCHAP

Bespreek met een klasgenoot het einde van de vriendschap tussen Amir en Bas.

A) Welk bezwaar had Amirs vader tegen de vriendschap? (p.11)

.....

.....

.....

.....

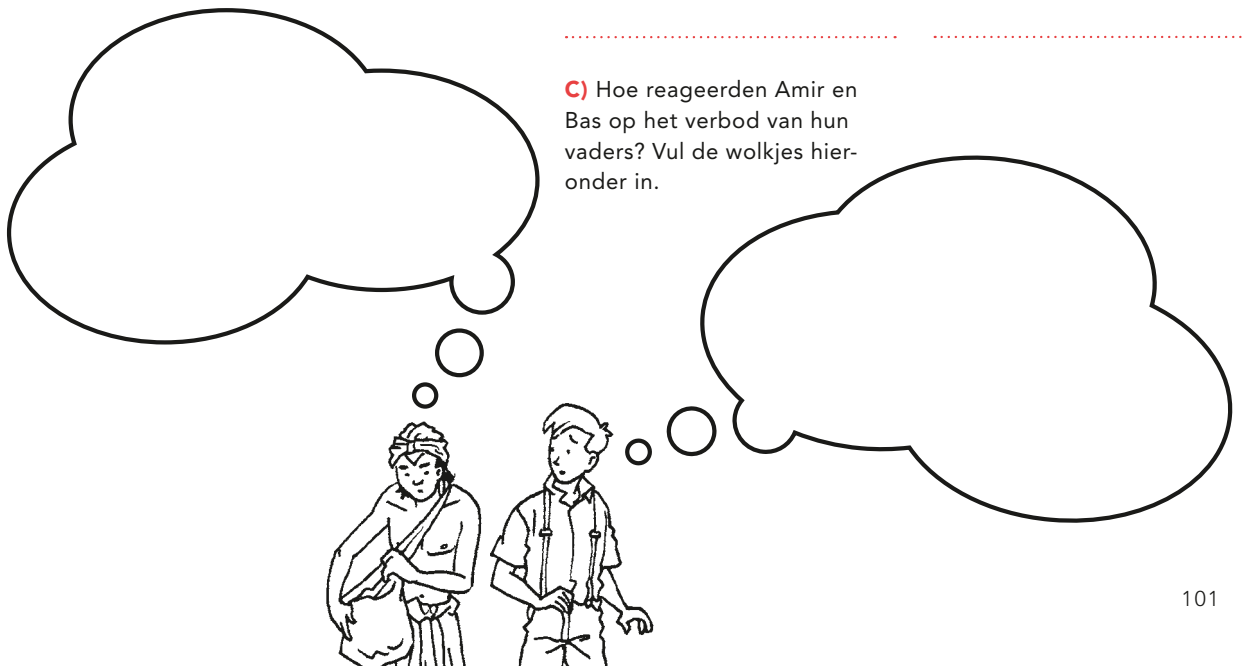
B) Om welke reden verbodde de vader van Bas de vriendschap? (p.12)

.....

.....

.....

C) Hoe reageerden Amir en Bas op het verbod van hun vaders? Vul de wolkjes hieronder in.

HUISWERK

Als je mocht kiezen, welke plek of welk eiland in Indonesië zou jij dan bezoeken? Prijs in ongeveer 50 woorden jouw favoriete plek of eiland in Indonesië aan. Gebruik er ook een foto bij die je aanspreekt.

Tip: Kijk op www.indonesië.nl of <http://indonesië.startpagina.nl>.

D) Wat zou jij doen, denk je?

.....

.....

.....

WERKBLAD 2A

Oorlogsdreiging

'De Terugkeer' pagina 14-19

Naam

Klas

1 DE TIJDLIJN

Vul de tijdlijn aan.
Schrijf in de lege blokjes:

A) Wat er gebeurde er in mei 1940?

B) Wat er gebeurde er op 7 december 1941?

2 KNIL

KNIL =

- A) Koninklijk Nederlands-Indisch Leger.
- B) Koninklijk Nieuwe Illegalen Legioen.
- C) Keizer Nippon Inlands Leger.
- D) Keizerlijk Nieuw Indonesisch Legioen.

3 NIET NAAR NEDERLAND

Waarom kon Bas in 1940 niet in Nederland naar de middelbare school?

.....

.....

.....

.....

.....

WERKBLAD 2B

Oorlogsdreiging

'De Terugkeer' pagina 14-19

Naam
Klas

4

HUIDSKLEUR EN AFKOMST

Hoe merkte Bas dat huidskleur en afkomst belangrijk waren in Nederlands-Indië? Zoek in de strip (pagina's 6-19) drie plaatjes waar dat uit blijkt. Omschrijf wat er aan de hand was.

1)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3)
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

SPIEKBRIEFJE

Schrijf op wat je belangrijk vindt om te onthouden over deze periode. Denk aan jaartallen, begrippen en andere feiten. Wat viel je op, vond je verrassend, leuk, interessant of gek? Welke vraag heb je nog?

Om te onthouden:
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Wat me opviel:
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Wat ik nog wil weten:
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

5

GROEPS-OPDRACHT

Maak van het werkblad groepsopdrachten de opdracht die bij het nummer van je groepje hoort.

ROLLENSPEL
Doe je het rollenspel? Kijk dan hieronder voor je opdracht. Lees ook de tips op het werkblad groepsopdrachten.

Titel: 'Verboden vriendschap'
Maak een toneelstukje over het einde van de vriendschap tussen Amir en Bas. Gebruik hierbij jullie antwoorden bij opdracht 5 van werkblad 1.

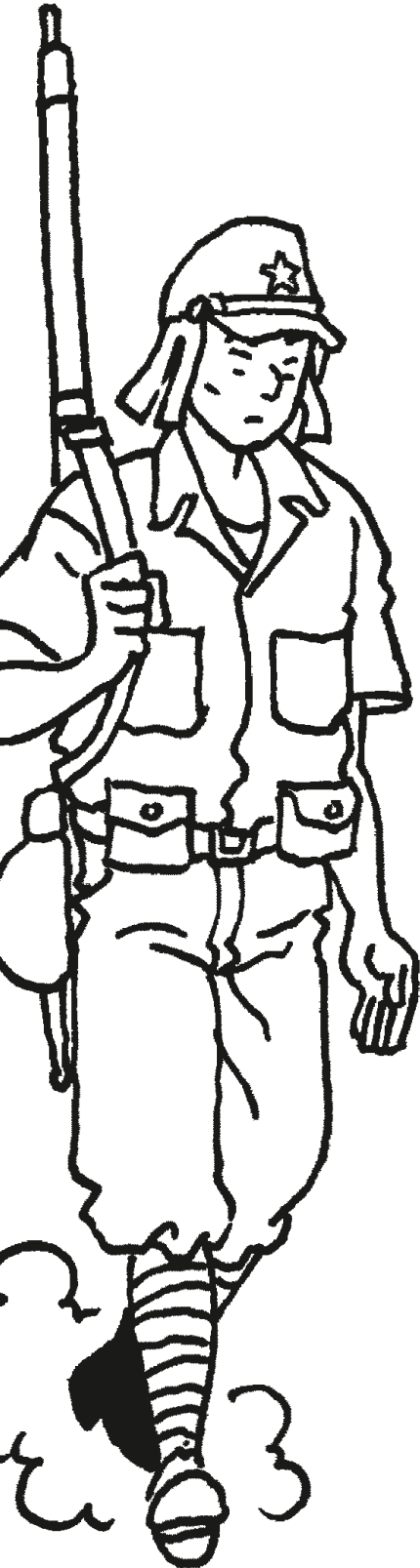
- Rollen:**
- 1) Bas
 - 2) Amir
 - 3) de vader van Bas
 - 4) de vader van Amir

Begin van het toneelstukje: Bas en Amir zijn (nog) vrienden.
Einde: hun vriendschap is over.

WERKBLAD 3A

De Japanse bezetting

'De Terugkeer' pagina 20-33

Naam

Klas

1 DE TIJDLIJN

Kijk op het werkblad tijdlijn en beantwoord de vragen.

A) Hoe lang duurde de Japanse bezetting in Indonesië? Kleur deze periode met rood.

B) Jaarlijks worden de slachtoffers van de oorlog in Indonesië herdacht. Dat is op de dag van de Japanse capitulatie. Op welke dag is dat?

.....

.....

2 INDISCHE NEDERLANDER

Joyce is een Indische Nederlandse. Wat weet je dan over de afkomst van haar ouders?

.....

.....

.....

.....

.....

3 DE JAPANSE BEZETTING

A) Japan kwam in maart 1942 aan de macht in Indonesië. Stap in de schoenen van Bas (Nederlander) en Joyce (Indische Nederlandse) en beschrijf wat er veranderde in hun leven. Dus schrijf in de ik-vorm.

Bas:

Ik

.....

.....

.....

Joyce:

Ik

.....

.....

.....

B) Wat hoopte Soerati toen Japan aan de macht kwam? (Tip: kijk in de strip op p.21)

Soerati:

Ik

.....

.....

.....

WERKBLAD 3B

De Japanse bezetting

'De Terugkeer' pagina 20-33

Naam

Klas

SPIEBRIEFJE

Schrijf op wat je belangrijk vindt om te onthouden over deze periode. Denk aan jaartallen, begrippen en andere feiten. Wat viel je op, vond je verrassend, leuk, interessant of gek? Welke vraag heb je nog?

Om te onthouden:

.....

.....

.....

.....

.....

Wat me opviel:

.....

.....

.....

.....

.....

Wat ik nog wil weten:

.....

.....

.....

.....

.....

4 GROEPS-OPDRACHT

Maak van het werkblad groepsopdrachten de volgende opdracht.

ROLLENSPEL

Doe je deze les een rollenspel? Hieronder staat jullie opdracht. Lees ook de tips op het werkblad groepsopdrachten.

Titel: 'De Japanse bezetting'

Stel je voor: Soerati, Joyce en Bas worden nu uitgenodigd voor een interview in een televisieprogramma. Daarin vertellen ze over hun ervaringen tijdens de Japanse bezetting. Maak samen het interview. Gebruik daarbij jullie antwoorden op opdracht 3.

Rollen:

- 1) Interviewer
- 2) Soerati
- 3) Joyce
- 4) Bas

Bedenk samen eerst goede vragen. Bijvoorbeeld:

- over het leven in de kampen en in de kampongs;
- over de keuze tussen steun voor Nederland of Japan (Joyce);
- over de familieleden van Soerati, Joyce en Bas.

Terugblik groepsopdracht:

Hoe ging de samenwerking in je groepje?

- Goed
- Ging wel
- Slecht

Ben je tevreden over je eigen bijdrage?

- Ja
- Middelmatig
- Nee

Wat doe je de volgende keer anders?

.....

.....

.....

.....

WERKBLAD 4A

Einde Japanse bezetting, Bersiap-periode, onafhankelijkheidsstrijd/politionele acties

'De Terugkeer' pagina 34-49

Naam

Klas

1 DE TIJDLIJN

Kijk op het werkblad tijdlijn en beantwoord de vragen.

A) Hoeveel dagen na de capitulatie (overgave) van Japan, riep Soekarno de onafhankelijkheid uit van Indonesië?

Na dagen

B) De Nederlandse regering wilde niet dat Indonesië in 1945 onafhankelijk werd. Wat deed de regering om Indonesië te behouden?

.....

.....

.....

.....

.....

2 TROUW AAN NEDERLAND

Tijdens de oorlog bleven de meeste Indische Nederlanders trouw aan Nederland.

A) Hoe dachten de Japanse bezetters over hen?

.....

.....

.....

.....

B) En hoe dachten de Indonesiërs over hen?

.....

.....

.....

.....

C) Waarom gingen Joyce en Noes na de oorlog naar een speciaal beschermingskamp? (Tip: kijk in de strip op p.38)

.....

.....

.....

.....

3 TANTE JO

A) Vul deze uitspraak van Jo aan:

Ik leef in twee vaderlanden

want...

.....

.....

.....

B) Wat is een voordeel en wat is een nadeel als je 'in twee vaderlanden leeft'?

Voordeel:

.....

.....

Nadeel:

.....

.....

WERKBLAD 4B

Einde Japanse bezetting, Bersiap-periode, onafhankelijkheidsstrijd/politionele acties

'De Terugkeer' pagina 34-49

Naam

Klas

HUISWERK

Zoek een Indonesisch restaurant bij jou in de buurt. Bekijk de menukaart. Kies drie gerechten en noteer de Nederlandse en de Maleise (Indonesische) naam.

Tip: kijk op

- www.ertussenuit.com
- www.indisch-eten.startpagina.nl
- www.iens.nl

SPIEKBRIEFJE

Schrijf op wat je belangrijk vindt om te onthouden over deze periode. Denk aan jaartallen, begrippen en andere feiten. Wat viel je op, vond je verrassend, leuk, interessant of gek? Welke vraag heb je nog?

Om te onthouden:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Wat me opviel:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Wat ik nog wil weten:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4

GROEPS-OPDRACHT

Maak van het werkblad groepsopdrachten de volgende opdracht.

ROLLENSPEL

Doe je deze les een rollenspel? Hieronder staat jullie opdracht. Lees ook de tips op het werkblad groepsopdrachten. Jullie spelen deze keer de rollenspel in een tweetal.

Titel: 'Soerati zegt nee'**Rollenspel 1**

Rollen:

- 1) Soerati (leerling 1)
- 2) vriendin van Soerati (leerling 2)

Soerati vertelt haar vriendin dat Bas haar ten huwelijk heeft gevraagd. Ze zegt: 'Ik houd van hem, wat vind jij ervan?'

Rollenspel 2

Rollen:

- 1) Bas (leerling 3)
- 2) Soerati (leerling 4)

Soerati vertelt Bas dat ze niet met hem wil trouwen. Ze geeft redenen. Bas probeert haar over te halen. Maar uiteindelijk blijft het 'nee'.

Tips:

→ Denk aan de politieke situatie toen (Bas vocht als soldaat tegen de onafhankelijkheid van Indonesië).

→ Denk aan de achtergrond van Bas en Soerati. Waar zouden ze moeten gaan wonen?

Terugblik groepsopdracht:

Hoe ging de samenwerking in je groepje?

- Goed
- Ging wel
- Slecht

Ben je tevreden over je eigen bijdrage?

- Ja
- Middelmatig
- Nee

Wat doe je de volgende keer anders?

.....

.....

.....

.....

WERKBLAD 5A

.....
 'De Terugkeer' pagina 50-62

Naam

Klas

1 TITEL

Schrijf boven aan dit blad een goede titel voor dit deel van de strip.

2 'OOOO...'

Amir vertelt Bas hoe hij vroeger over de Nederlanders dacht. Bas reageert daarop met 'Oooo...'. Waarom denk je dat Bas zo reageert?

.....

.....

.....

3 AMIR EN DE BEZETTING

In het begin was Amir blij met de Japanse bezetting. Waarom veranderde zijn houding in de loop van de tijd?

.....

.....

.....

.....

4 DE VADERS

Wat gebeurde er met de vaders van Bas en Amir tijdens de Japanse bezetting?

De vader van Bas:

.....

.....

.....

De vader van Amir:

(tip: kijk op p.56)

.....

.....

.....

5 AMIR NA DE CAPITULATIE

Vul de lege plekken in.

A) In 1945 sloot Amir (kijk ook op p.34) zich aan bij de

.....

.....

B) Hun strijdkreet was

.....

Zo werd ook de periode genoemd na de Japanse capitulatie (overgave).

.....
 'De Terugkeer' pagina 50-62

Naam

Klas

6
TWEE KANTEN
VAN DE OORLOG

In 1948 keerde **Bas** als soldaat terug naar Nederlands-Indië. Hoe noemde hij deze oorlog?

.....

.....

En hoe zou **Amir** die hebben genoemd?

.....

.....

SPIEKBRIEFJE

Schrijf op wat je belangrijk vindt om te onthouden over deze periode. Denk aan jaartallen, begrippen en andere feiten. Wat viel je op, vond je verrassend, leuk, interessant of gek? Welke vraag heb je nog?

Om te onthouden:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Wat me opviel:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Wat ik nog wil weten:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7
GROEPS-
OPDRACHT

Maak van het werkblad groepsopdrachten de volgende opdracht.

ROLLENSPEL

Doe je deze les een rollenspel? Hieronder staat jullie opdracht. Lees ook de tips op het werkblad groepsopdrachten.

Titel: 'Memories'

Bas heeft zijn dochter Tijah ontmoet. In een restaurantje spreekt hij met haar af om bij te praten. Amir en Maureen zijn er ook bij. Samen voeren jullie een gesprek over:

- je jeugd in Indonesië/ Nederland;
- de invloed van het verleden op jou;
- hoe het met jou was gegaan als tante Jo de brief van Soerati niet had verstopt.

Stel elkaar vragen over deze onderwerpen. Samen drinken jullie kokosmelk en jullie eten sambal goreng telur.

Rollen:

- 1) Bas
- 2) Tijah (de dochter van Bas)
- 3) Amir
- 4) Maureen

Bereid je rol goed voor. Wat is er anders in de jeugd van Bas, Tijah, Amir en Maureen?

Terugblik groepsopdracht:
 Kies ieder een emoticon voor de samenwerking in je groepje.

Geef je groepje daarna samen een cijfer.

.....

Is het de laatste keer beter gelukt dan de eerste?

.....

.....

.....

Naam

Klas

1 Hoeveel jaar was Indonesië een kolonie van Nederland?

- A) Ongeveer 150 jaar.
 B) Ongeveer 250 jaar.
 C) Ongeveer 350 jaar.
 D) Ongeveer 450 jaar.

2 Hoeveel keer past Nederland in Indonesië?

- A) Ongeveer 5 keer.
 B) Ongeveer 10 keer.
 C) Ongeveer 25 keer.
 D) Ongeveer 60 keer.

3 De hoofdstad van Indonesië heet:

- A) Jakarta.
 B) Batavia.
 C) Kuala Lumpur.
 D) Bangkok.

4 Soekarno was een van de leiders van de nationalist. Hij wilde dat:

- A) Indonesië een kolonie van Nederland bleef.
 B) Indonesië een kolonie van Japan werd.
 C) Indonesië onafhankelijk werd van Nederland.
 D) Indonesië weer opgedeeld werd in onafhankelijke eilanden.

5 Wat was de afkorting voor het Nederlandse koloniale leger in Indonesië?

- A) KNIL.
 B) NKLI.
 C) KLI.
 D) NKL.

6 In welk jaar kwam Japan aan de macht in Indonesië?

- A) in 1940.
 B) in 1942.
 C) in 1945.
 D) in 1949.

7 Tijdens de Japanse bezetting van Indonesië, moest iedereen eer betuigen aan de Japanse keizer door:

- A) te buigen.
 B) de rechterarm recht naar voren te steken.
 C) te knielen.
 D) het hoofddeksel af te doen.

8 Wat gebeurde er tijdens de Japanse bezetting met de Nederlandse vrouwen en kinderen in Indonesië?

- A) Zij werden opgesloten in kampen.
 B) Zij werden op de boot gezet naar Nederland.
 C) Zij werkten met de Japanners samen tegen de nationalist.
 D) Zij vochten tegen de Japanners.

9 Welke zin klopt?

- A) Tijdens de Japanse bezetting verlieten Indische Nederlanders in 1942 massaal Indonesië.
 B) Tijdens de Japanse bezetting verbleven de meeste Indische Nederlanders buiten de kampen.
 C) Tijdens de Japanse bezetting keerden de Indische Nederlanders terug naar India.

11 Welke zin klopt?

- A) Nederlandse militairen sloten zich aan bij de pemoeda's.
 B) Nederlandse militairen hadden 'Bersiap' als strijdkreet.
 C) Nederlandse militairen voerden politiole acties uit.

10 Welke zin past bij dit plaatje?

- A) Dwangarbeiders werken aan de Birmaspoorweg.
 B) Indonesiërs in een jappenkamp op Java.
 C) Nederlanders dwingen Japanners wegen en spoorlijnen aan te leggen.

Naam

Klas

12 Zet bij iedere foto het juiste jaartal en de juiste letter.

- 1941
- 1942-1945
- 1945
- 1945
- 1947-1949
- 1949

- A)** Nederland draagt de soevereiniteit over aan Indonesië.
- B)** Opgesloten in kampen tijdens de Japanse bezetting.
- C)** Politionele acties.
- D)** Hiroshima na Amerikaans bombardement.
- E)** Soekarno roept de onafhankelijkheid van Indonesië uit.
- F)** Japan vernietigt de Amerikaanse vloot in Pearl Harbor.

jaren:

letter:

jaar:

letter:

jaren:

letter:

jaar:

letter:

jaar:

letter:

jaar:

letter:

WERKBLAD 1**1 – De tijdlijn**

De koloniale tijd liep van 1602 tot 1942.

(Toelichting: de eerste kolonisten arriveerden in 1602. In 1618 kreeg de VOC het handelsmonopolie in het gebied dat nu Indonesië heet. In 1800, na het faillissement van de VOC, nam de Nederlandse regering die positie over. Het einde van de koloniale tijd werd ingezet met de Japanse bezetting, in 1942. Officieel eindigde de koloniale tijd echter pas in 1949.)

- B) Ongeveer 340 jaar.
C) De jaren dertig.

2 – Kolonie?

B)

3 – Leider van de nationalisten

A) Soekarno. *Ik strijd voor de onafhankelijkheid van Indonesië* (zie p.9)

B) Nee, want Soekarno werd gearresteerd (met andere nationalisten).

4 – Sms'en

A) Meer antwoorden mogelijk.
B) Idem.

5 – Verboden vriendschap

A) Amirs vader is tegen het kolonialisme en hij wil dat Nederlanders Nederlands-Indië verlaten.

B) Bas' vader vindt Indonesiërs en dus ook Amir minderwaardig. Hij wil niet dat Bas opgroeit als een Indonesiër, maar als een zogenaamde Hollandse jongen.
C) Bas wil de vriendschap met Amir voortzetten, Amir wil niet meer met Bas omgaan. Voor

hun gedachten zijn meer antwoorden mogelijk. Bas lijkt zich niet veel aan te trekken van het verbod op de vriendschap. Hij zoekt Amir op. wordt kwaad op hem, lijkt verdrietig. Amir lijkt het met zijn vader eens te zijn en houdt Bas op afstand.

D) Meer antwoorden mogelijk.

Huiswerkopdracht

Meer antwoorden mogelijk.

WERKBLAD 2**1 – De tijdlijn**

Mei 1940 – Nederland bezet door Duitsland.

7 december 1941 – Japan vernietigt de Amerikaanse vloot in Pearl Harbor.

2 – KNIL =

A) Koninklijk Nederlands-Indisch Leger

3 – Niet naar Nederland

Nederland was bezet door Duitsland.

4 – Huidskleur en afkomst

Er zijn meer dan drie voorbeelden te geven.

- Pagina 8. De moeder van Bas commandeert de chauffeur; ze werkt niet. Zij en haar man laten de kinderen verzorgen door een baboe, de moeder van Amir.

- Pagina 11, plaatje 5 en 6. Amir heeft les op een eenvoudige school, terwijl Bas met de auto naar een aparte school wordt gereden.

- Pagina 13. De vader van Bas is tegen het huwelijk van zijn broer met tante Noes, een Indische Nederlandse.

- Pagina 13, laatste plaatje.

Als de moeder van Bas vertelt dat in Nederlands-Indië de regel 'hoe blanker hoe beter' geldt, is de grote plantagewoning te zien, terwijl Indonesiërs met manden op hun rug de thee plukken.

- Pagina 15, laatste plaatje.

Bas legt uit hoezeer de leefwerelden van blanke Nederlanders en Indonesiërs gescheiden waren. Het plaatje toont hoe Bas met een kameraad in een betjak de ridders commanderen steeds maar harder en harder te rijden, alsof het een wedstrijd is.

- Pagina 16, plaatje 7, 8.

De Indische Nederlandse Joyce verkiest een blanke jongen boven een donkere jongen.

- Pagina 18, plaatje 8, 9.

De officieren in van het KNIL waren overwegend blank; de gewone soldaten waren Indonesiërs.

WERKBLAD 3**1 – De tijdlijn**

A) 1942-1945

B) Op 15 augustus

2 – Indische Nederlander

Ze heeft Nederlandse én Indonesische (voor)ouders.

3 – De Japanse bezetting

Meer antwoorden mogelijk, bijvoorbeeld:

(Bas) Ik mag geen Nederlands meer spreken. Ik moet buigen voor de Japanners. Mijn vader is opgepakt en verdwenen. Met mijn moeder en mijn broertje zit ik gevangen in een kamp. En daarna gaan we weer naar een

ander kamp. Ten slotte moet ik alleen naar het mannenkamp en moet ik mijn moeder en broertje achterlaten.

(Joyce) Ik voel me heel onzeker. Mijn vader is krijgsgevangen gemaakt. Mijn moeder en ik zijn achtergebleven, maar we zitten in een benarde positie.

De Japanners willen dat we achter hen staan en strijden voor een onafhankelijk Indonesië, maar ik voel me Nederlandse, net als mijn moeder. Japanse militairen vallen mij lastig. We hebben geen geld meer. We dragen op school een Japanse uniform. We worden gewantrouwd.

B) Soerati: ik hoopte dat Japan de Indonesiërs zou bevrijden; ik hoopte op een beter leven.

WERKBLAD 4**1 – De tijdlijn**

A) Na 2 dagen.

B) De regering stuurde militairen / Politieacties.

2 – Trouw aan Nederland

A) De Japanners vonden de Indische Nederlanders onbetrouwbaar en gevaarlijk.

B) De Indonesiërs zagen hen als verraders.

C) Omdat ze vreesden vermoord te worden door de Indonesiërs. Ze werden bedreigd door de pemoeda's, de Indonesische jongeren die onafhankelijk wilden zijn van Nederland.

3 – Tante Jo

A) Voorbeeld: Ik woon in Nederland, maar mijn hart ligt in Indonesië.

B) Voordelen:

- Je leert meer culturen van dichtbij kennen;
 - Je bent lid van een hechte groep: mensen met dezelfde achtergrond als jij zullen je eerder uitnodigen of helpen;
 - Je spreekt meer talen en kunt daardoor ook gemakkelijker een nieuwe taal leren;
 - Je voelt je in meer landen thuis en kunt op familiebezoek in het buitenland;
 - Je kunt op meer manieren koken en leert verschillende keukens kennen;
 - Je kunt zelf kiezen in welk land je het liefst woont, of de landen afwisselen, zonder dat je je moet aanpassen aan een nieuwe cultuur;
 - Je leert meer leefstijlen en godsdiensten kennen en kunt kiezen wat het best bij je past;
 - Je hebt een bredere smaak op het gebied van kleding, muziek, schilderijen en boeken. Als beide landen een verschillend klimaat hebben, kun je de beste seizoenen kiezen om in je vaderland door te brengen.
- Nadelen:**
- Je voelt je nergens echt thuis;
 - In sommige landen worden nieuwkomers gediscrimineerd of negatief bekeken/buitengesloten, als anders gezien;
 - Een deel van je familie woont ver weg;
 - Er wordt door mensen met dezelfde achtergrond erg op je gelet;
 - Je kunt in conflict komen met familie of vrienden die dezelfde achtergrond hebben als jij, als zij vinden dat je je niet genoeg aan de gemeenschappelijke tradities houdt;

- In het begin ben je onzeker, want je kent de omgangsvormen in je 'tweede vaderland' nog niet;
- Je moet je aanpassen aan sociale regels (op het werk, op school) die je van oorsprong niet kent of die je niet waardeert;
- Als je een tijd weg bent uit je geboorteland kunnen mensen daar negatief reageren op je gedrag of kleding. Ze vinden je veranderd. Daardoor voel je je minder welkom.

WERKBLAD 5

1 - Titel

Meer antwoorden mogelijk:
'Na de oorlog', 'Eindelijk vrij!',
'Indonesië onafhankelijk',
'Nederland verliest de strijd'.

2 - 'Oooo...'

Omdat hij niet had verwacht/er niet bij stil had gestaan dat Amir het vernederend had gevonden oude kleding te krijgen van de moeder van Bas.

3 - Amir en de bezetting

De Japanners bleken de Indonesiërs slecht te behandelen. Ze zagen hen niet als hun gelijken.

Miljoenen Indonesiërs moesten dwangarbeid verrichten voor de Japanners, ook de vader van Amir.

Japanners plunderden het land.

4 - De vaders

De vader van Bas werd gevangengenomen. Hij werd even vrijgelaten om te assisteren bij het werk op de plantage, daarna moest hij dwangarbeid verrichten bij de aanleg van de

beruchte Pakan Baroespoorweg op het eiland Sumatra. De vader van Amir moest dwangarbeid verrichten en keerde niet terug.

5 - Amir na de capitulatie

A) Pemoeda's.

6 - Twee kanten van de oorlog

Bas: politionele acties.

Amir: onafhankelijkheidsstrijd.

TOETS

- 1: C
- 2: D
- 3: A
- 4: C
- 5: A
- 6: B
- 7: A
- 8: A
- 9: B
- 10: A
- 11: C
- 12:

Foto 1: 1947-1949 – C

Foto 2: 1945 – D

Foto 3: 1942-1945 – B

Foto 4: 1945 – E

Foto 5: 1949 – A

Foto 6: 1941 – F

